

Euskal ondare bibliografiko-dokumentala bildu eta gordetzea:

Lazkaoko beneditarron ekarpen xumea

JUAN JOSE AGIRRE BEGIRISTAIN

Ez nuen sekula pentsatuko Euskalerrriaren Adiskideen Elkartearen Ohorezko Adiskide izateko gonbidapena jasoko nuenik. Baina jaso nuen, duela aste batzuk, eta nire harridura ez zen txikia izan, ez horixe! Ni, monje xume bat, horrelako elkarte entzutetsu bateko Ohorezko Adiskide? Hasieran ezezkoa esan nuen, noski. Baina horrenbeste tematu ziren..., azkenean baiezkoa esan behar izan nuela.

Sarrerako hitzaldi bat prestatu behar nuela esan zidaten. Ah ze buruhaustea! Zertaz hitz egin behar nuen nik horrelako jakintsuen aurrean? Ni ez naiz intelektuala, nik ez ditut ikerketa handiak egin, ez ditut liburuak idatzi, ez naiz doktorea, gutxiago katedratikoa... Ni ez nago ohituta pentsamendu handiekin bueltaka ibiltzera; bibliotekario-artxibero bat besterik ez naiz, esku-lana gustuko duena, ekintza-gizona, praktikoa. Zertaz hitz egin orduan?... Eta galdetu nion nire buruari: zergatik nahi naute Baskongadan? Ba..., egindakoa rengatik, pentsatu nuen; nire esperientziarengatik, azken berrogei urte luze hauetan egin dudarenengatik. Hara ba, “horretaz hitz egingo dut”, erabaki nuen.

“Nire esperientzia”, “nik egin dudana”... esan dut, baina “gure” esperientzia esan beharko nuke, hasteko: beneditarrona, Lazkaoko Beneditarrona. Izan ere, egia da ni ibili naizela bibliotekario-artxibero bezala, baina hala ibili naiz beneditar komunitatearen baimena, konplizitatea eta laguntza izan ditudalako. Egia da hasi berritan komunitatean batzuek zalantzan jarri zutela nik egin nahi nuena, aurpegi arraroak

ikusten nituela monasterioko gelak bibliotekarako behar nituela esaten nuen bakoitzean..., baina horiek aspaldiko kontuak dira! Orokorrean oso ondo ulertu dute nire egitekoa, eskuzabalak izan dira eta momentu zailtan hor egon dira beti. Horregatik diot nire lana komunitate osoko lan bezala ulertzen dudala. Nire ondoan komunitaterik egon ez balitz, ni ez nintzateke orain hemen zuen aurrean egongo.

* * *

Goazen harira. Hau dena orain dela 45 urte hasi zen, 1970ean. Ordu-ra arte eskolak ematen nituen beneditarrok Lazkaoko monasterioan geneukan Batxilergo eskolan; denetariko eskolak ematen nituen: natur zientziak, fisika eta kimika, latina, frantsesa, soinketa.... Baina kolegioa itxi egin zen, eta aipatutako urte horretan ardura berriak banatu genituen komunitatean: bati baratza, beste bati inprenta..., eta niri inork nahi ez zuena tokatu zitzaidan, biblioteca. Garai hartan ezer gutxi nekien nik liburuei buruz, ez zitzaizkidan bereziki gustatzen liburu kontuak. Nik, aukeran, nahiago nuen medikuntza ikastea. Baina ez omen genuen medikurik behar..., eta bibliotekarekin geratu nintzen. Kondizio bat jarri nuen: Montserratera joatea bibliotekonomia ikastera, beneditarrek bertan zeukaten (eta daukaten) biblioteca handira. Izan ere, kanpora joan nahi nuen, mundua ikusi... eta gero gerokoak! Baina, nork esan behar zidan niri, han, Montserraten, nire bizitza aldatuko zenik, goitik-behera gainera!

Hiru urte eman nituen Montserraten, bertako bibliotekan. Biblioteca ederra, nik ezagutu dudan hobetsuenetakoa. Bertan ikasi nituen liburuen inguruan jakin beharrekoak, nola gorde, katalogatu e.a. Eta, batez ere, han ikasi nuen liburuak benetan estimatzen, baloratzen, maitatzen. Han piztu zen nire benetako bokazioa: liburuak!

Liburuenganako bokazio hori piztu bakarrik ez. Han ikasi nuen, baita ere, bazela beste motatako dokumentazio bat, galkorra, bizi-iraupen gutxikoa, garai hartan inor gutxik gordetzen zuena: kartelak, pegatinak, panfletoak, propagandarako ateratako orritxoak eta horrelakoak. Eta horiek, Aintzinaroko pergamino bat, Erdi Aroko kodize bat edo XVIII. mendeko liburu bat bezain baliotsuak izan daitezkeela herri baten historia ezagutzeko. Montserraten horrelakoak gordetzen zituzten, guztiak ere Catalunyaarekin zerikusia zeukatenak. "Infernua" izeneko gelan zeuden gordeta, beste liburu batzuekin batera, ezkutuan, horietako asko

debeekatuta zeudelako garai hartan, eta modu klandestinoan lortu zituztelako, askotan, erbestetik isilean ekarrita. Niri Aita Marc-ek erakutsi zizkidan behin; lagun sare batek laguntzen zion horiek guztiak biltzen. 1936an lehenengo Eusko Jaurlaritzak argitaratutako *Euzkadiko Agintaritzaren Egunerokoaren* zenbaki batzuk zeuden horien artean. Banuen horien berri, baina sekula ikusi gabe... Txundituta geratu nintzen. Horrekin batera, Catalunyako Biblioteka Zentralean, *Ocho meses de la Delegación de Euzkadi en Catalunya* liburuxka erakutsi zidaten, gauza txiki bat..., baina ederra. Horrekin ere hunkituta geratu nintzen.

Eta zera erabaki nuen orduan: nik ere antzeko zerbaít egin behar nuela Euskal Herrirako. Euskal Herrian argitaratutako eta Euskal Herriari buruzko guztia bildu eta gordetzeko grina sortu zitzaidan barren-barrenean. “Euskal Herriko historia nik egin behar diat!”, pentsatu nuen. Mota guztietako liburu, aldizkari eta dokumentuekin egin nahi nuen. Eta Montserrat bezala, garrantzia handia eman nahi nion klandestinitatean eta erbestean ateratzen zenari (gogoratu Francoren garaiak zirela, eta ezin zela edozer gauza kaleratu!). Dena nahi nuen. “Euskal Herria nirea da”!, esaten nuen. Gero, esperientziak esaten dizu ezin duzula “dena” gorde, momenturen batean aukeratu egin behar duzula..., baina garai hartan, hori zen nire pentsamendua.

* * *

1973an hasi nintzen lanean bete-betea, Lazkaoko monasteriora bueltan. Bi fronte zabaldu nituen: monasterioko biblioteka eta buruan neukan euskal “artxibo” handi hori. Monasterioko biblioteka egoera tamalgarrian zegoen orduan. Beneditarren aurretik karmeldarrak egon ziren gure monasterioan (Mendizabalen desamortizazioarekin alde egin behar izan zuten XIX. mendearen erdialdean), eta haiek utzitako liburu zahar asko genituen, horien artean, inkunable gutxi batzuk eta XVI. mendeko liburu mordoxka bat. XVIII eta XIX. mendeetako liburu frantses asko ere bagenituen, beneditarrek Iparraldetik, Belokeko monasteriotik ekarritakoak (jakingo duzue gure komunitatea Belokeko beneditarrek sortu zutela XX. mendearen hasieran). Horietaz gain, euskal liburu batzuk ere bagenituen, handik eta hemendik lortutakoak, gutxi batzuk, baina “onak”; eta, noski, guk eguneroko lanerako erabiltzen genituenak, gehienak erlijiosoak. Bazeuden beraz liburuak, batzuk oso baliotsuak gainera, baina oso sakabanatuta zeuden (geletan, ganbaran, so-

toan ere azaldu ziren batzuk!), eta, noski, gehien-gehienak katalogatu gabe zeuden. Eta hautsez beteta! Lan handia egin nuen horiek guztiak garbitzen, elkarrekin jartzen, apaletan ipintzen... Liburuak antolatu nituen, bildumak osatzeari ekin nion, liburu berriak lortu nituen... Eta denborarekin, beste itxura bat hartu zuen monasterioko bibliotekak: benetako biblioteka bat ematen zuen, gauza “serio bat”.

Bigarren fronte bat ere zabaldu nuela esan dizuet, euskal “artxibo” handiarena, nire lan “kuttuna” izango zena, nire “obsesioa” handik aurrera. Hori zerbait berria zen garai hartan. 70eko hamarkadaren hasieran oso tristea zen Euskal Herriko biblioteka eta artxiboen egoera. Herrietako biblioteka publikoak ez ziren gaur egun ezagutzen ditugunak, ezta gutxiago ere: liburu gutxi, zerbitzu gutxi... Diputazioetako bibliotekak “utzita” zeuden, eta herritarrengandik oso urrun. Komentu, monasterio, unibertsitate eta gainerako erakundeetako biblioteka pribatuak, orokorrean, ez zeuden gizarteari irekita, eta oso medio gutxiarekin mantentzen zituzten. Ez zegoen euskal unibertsitaterik... Eta artxiboak oso gauza zurruna ziren, itxia, ezkutukoa. Tristeia panorama. Eta beste gauza bat: ez zegoen euskal bibliotekarik, euskal gaietan espezializatutako bibliotekarik. Euskal liburuak bazituzten biblioteka askok, bai, batzuek beste batzuek baino gehiago; Jesus Olaizola, adibidez, hasia zen zerbait egiten Gasteizen. Baina ez nik ulertzen nuen moduan, osotasun batean eta jendearen esku: aitzinako liburuekin eta liburu garaikideekin, mota guztietako gai eta autoreekin, Euskal Herrian argitaratutako liburuekin eta Euskal Herritik kanpo argitaratutakoekin... Azken puntu horri erreparatu nion hasiera batean oso modu berezian.

Izan ere, 1936az geroztik, euskal kutsua zeukan guztia debekatuta zegoen, badakizue hori. 1970 inguruan euskararen eta folkloreakin alorrean hasiak ziren gauza batzuk argitaratzen, bideak irekitzen..., baina artean ere debekua izugarria zen, izugarria. Ni oso kontziente nintzen, egon zela (eta artean oraindik ere bazegoela) erbestean euskal kultura aberats bat, Ameriketan, Parisen..., gerra garaian alde egin behar izan zuten intelektual eta kultura gizonen bultzatutakoa batez ere (idazleak, historiadoreak, arkeologoak, musikariak, medikuak...), eta beraiek egingadako lanak, liburuak, aldizkariak eta horrelakoak hemen ez zirela ezagutzen, edo oso gutxi ezagutzen zirela, eta norbaitek jasotzen ez bazituen, betiko galduko zirela. Argentinan Ekin argialetxeak plazaratutako bilduma, Eusko Jaurlaritzak eta bere ordezkariak argitaratutako aldizkariak, Euskal Etxeen inguruan ateratako guztia... Hori dena nire Euskal

Bibliotekarako nahi nuen! Hemen debekatuta zeuden liburuak nahi nituen! Eta horrekin hasi nintzen, guk monasterioan genituen euskal liburuak aparte jarri (esan dizuet lehenago bagenituela batzuk, eta oso interesgarriak gainera, adibidez, XIX. mendearen bukaeran Joanategi bibliofilo beneditarrak bildutakoak), eta horiei liburu eta aldizkari berriak gehituz joan nintzen, gero ikusiko dugu nola.

Hori alde batetik, Euskal Biblioteka, liburuekin eta aldizkariekin. Eta beste alde batetik, lehen aipatu dudan beste material mota guzti hori, Montserratren gordetzen zutena, niretzat berria zena. Mota guztietako materiala bildu nahi nuen, mota guztietakoa. Hasteko, aldizkariak nahi nituen, “arraroak” eta “bereziak” batez ere. Izan ere, bazeuden aldizkari “klasikoak”, biblioteketan gordetzen zirenak (guk geuk ere bagenituen batzuk): *El Correo Vasco*, lehen egunkari nazionalista; *Euskal Erriaren alde*, Manterolak 1880tik aurrera argitaratutakoa; *Boletín de la Real Sociedad Bascongada de los Amigos del País*, 1945etik ateratzen zena; *Zeruko argia*, Iruñako kaputxinoena; *Vida vasca* aldizkari grafikoa... Horietaz gain (horiek ere bai, noski!), aldizkari “arraroak” eta “bereziak” nahi nituen, lehen esan dudan moduan: zabalkunde gutxi zeukaten aldizkariak, herrietan ateratzen zirenak, elkarte txikienak, alderdi politiko eta sindikatuenak, barne-boletinak, multikopista bidez ateratzen zirenak itxura pobre pobrearekin..., horrelakoak. Hemen ateratzen zirenak, eta noski, erbestean ateratzen zirenak ere bai, horiek oso bereziki interesatzen zitzaizkidan, banekielako ez zirela beste inon gordetzen! Eta klandestinitatekoak..., zer esanik ez! Nik neuk ibiliak nituen horrelakoak esku artean; ikusi nuen lehena, adibidez, Eusko Jaurlaritzak isilpean ateratako *Euzko Deya* bat izan zen, trenean, 1951 inguruan, paper fin-finarekin, “una vez de leerlo, pásalo” jartzen zuena. Horrelakoak nahi nituen.

Hori bakarrik ez. Aldizkarietz gain, bazegoen bildu nahi nuen beste material mota bat, galkorra, momentuan zerbait komunikatzeko ateratzen zena eta gero, egun gutxiren buruan, komunikazio-funtzio hori galdu eta, zaharkituta geratzen zelako, zakarrontzian edo lur izkina batean bukatzen zuena. Horrelakoak ziren, adibidez, ia egunero kalean azaltzen ziren papertxo txikiak, oktabillak, greba batera edo manifestazio batera deitzen zutenak; edo artean legez tatu gabe zeuden alderdi politikoek ateratzen zituzten folio tamainako komunikatu edo deklarazioak, makinaz idatzita, zabar-zabarrak; ekitaldi kulturaletarako edo dena delakoetarako ateratako esku-programak; Iparraldetik isilpean iritsitako manifesturen bat edo txostenen bat; geroxeago, Franco hil eta

gauzak normalizatzen joan zirenean, alderdi politiko eta sindikatuen materiala (kongresuetako ponentziak, estatutuak...), hauteskundeetarako ateratako propaganda... Eta horrelakoak. Ez ditut aipatu kartelak, baina kartelak ere gordetzen hasi nintzen: inprentan ateratakoak, koloretan, ederrak; eta besteak, pobre-pobreak baina oso interesanteak. Eta pegatinak. Zenbat kartel eta pegatina atera ote ziren urte haietan! Eguero ezberdinak! Eta ez ziren inon gordetzen!!

Denborarekin, gainera, beste gauza batzuk ere gordetzen hasi nintzen. Adibidez, arrazoi politikoengatik hildakoen oroigarriak; kalendarioak, poltsikoan eramateko horietakoak; jaietako programak,... Eta baita gauza bitxiak ere, adibidez, Euskal Herriko ama birjinen estanpak, edo komunioa hartu izanaren ziurtagiri moduan ematen zituzten paper-txoak (60ko hamarkadara arte eman zituzten, pentsa!). Tira, azken horiek nire “kapritxoa” izan ziren gehiago..., badakizue, behin gauzak biltzen hasita..., ezin gelditu!

* * *

Etorkizunera begira ekin nion nik lanari. Sinetsita nengoen egunen batean material hori guztia historialari, soziologo, kazetari, hizkuntzalari eta abarrentzat baliagarri izango zela (eta azken urteetan zabaldutako ikerketa ildoek zuzen nengoela erakutsi didate). Eta sinetsita nengoen, baita ere, material interesgarri asko zegoela galtzeko zorian, eta galduz gero, gure historiaren parte bat ere galdu egingo zela. Gogoratu zeinen bizia, mugitua, aberatsa izan zen garai hura, 70eko hamarkada! Zenbat talde, zenbat aldarrikapen..., eta zenbat paper, dokumentu..., horren lekuko! Ezin zen galtzen utzi! Eta ezin zen galtzen utzi ezertxo ere ez! Ez dokumentu tipologiarengatik, eta ezta ideologia kontuengatik ere! Izan ere, garbi neukan alde guztietako materiala gorde behar nuela, ideologia eta talde guztiena, ezin nuela ezer zentsuratu. Gurera etortzen direnei beti esaten diet: “gustatu ala ez gustatu, hori hala izan da, eta errespetatu egin behar da, ezin da ezkutatu, ezin da dokumentu hori zakarrontzira bota eta ezabatu”. Dena dela, egia da, aitortu beharrean nago, kontserbazio ikuspegi batetik, boterearen beste aldean zeuden taldeen materiala interesatu izan zaidala batez ere. Alde batetik, horiek izan direlako material “galkor” gehien produzitu dutenak, hori zen beraien komunikatzeko modua. Eta beste alde batetik, botereak badituelako produzitutako materiala gordetzeko egiturak (artxiiboak e.a.); eta boterea-

ren beste aldekoek, ez horrenbeste, edo batere ez. Nik, galtzeko zorian zegoen guztia gorde nahi nuen. Ez zedila ezer galdu. Gorde. Eta ahal izanez gero, leku berean (denborak erakutsi digu leku berean gordetze hori ez dela horren garrantzitsua, baina garai hartan garrantzitsua zen, bai).

Begira, debekatutako materialarekin ikusten da hori dena ondo. Guk, debekatuta egon diren gauza asko dauzkagu gordeta. Inkisizioak espurgatutako liburuak ere bai! Orain harrigarria egiten zaigu: nola debekatu zezaketen hori? Baina, garai hartan, hala zen. Historia guztian eman dira horrelakoak, arrazoi batengatik edo beste batengatik. Adibide asko dauzkagu gordeta, benetan asko. Badaukagu, adibidez, bisitarietara erakusten diekan liburutxo bat, *Gaztek, garbik izan*, Vicente Aizpuruk 1931an idatzitakoa. Horrela esanda ez du ematen moral katolikoaren aurkakoa izan litekeenik..., ba Mateo Mugica gotzainak debekatu zuen kutsu modernista zuelakoan. *Egiz* aldizkaria ere aipa daiteke. 1950tik 1952ra bitartean atera zuten hainbat apaiz inkonformistek, eta debekatu egin zuen Jaime Font Andreu gotzainak, Elizaren hierarkiarekin gogorregia zelako. Guk dena daukagu, baita horren jarraipen moduan ateratakoa, *Egi billa* ere (1954-1961), klandestinitatean egin eta banatu zutena. Nola ez nuen bada gordeko, zenbaki horietako batzuk gure monasterioan atera genituen eta! Debekatuta zeuden taldeen materiala ere badaukagu, jakina den bezala. Garai hartan horrelako zerbaitekin harrapatuz gero..., kartzelara! Gaur egun ere..., ez pentsa, antzekoa! Baina ezin da hori dena galtzen utzi legea betetzeagatik edo beldurrarengatik. Galtzen bada, gure historiaren parte bat ere galdu egingo delako. Perspektibarekin jokatu behar da: gaur egun debekatuta dagoena, bihar ez da egongo. Nola utzi hori galtzen? Ezin dugu onartu, inolaz ere.

* * *

Beno, jarrai dezagun. Nire obsesioa nola hasi zen kontatu dizuet. Eta orain, nola ekin nion material hori guztia biltzeari? Ba ingurukoan laguntzarekin, noski. Ni monasterio batean bizi nintzen, komunitatean. Askatasun osoa neukan nire liburutegiarekin nahi nuena egiteko, bai, baina "lotuta" nengoen: lotuta komunitateari, komunitate bizitzari. Ezin nuen monasterioa utzi eta material bila joan. Ezin nuen hori egin. Bueno..., ez da guztiz egia. Egin egin..., bai, egin nezakeen. Eta egiten nuen. Batzuetan. Zerbaitetarako atera behar nuenean (familia-bazkari batera,

bilera batera, gestio bat egitera...), zas! aprobetxatu egiten nuen zerbairen bila joateko. Eta oporretan. Orduan bai aprobetxatzen nuela. Opor batzuetan, Leizaola lehendakariak bidea irekita, Parisera joan nintzen, Eusko Jaurlaritzaren materiala ekartzera..., nire familiak bidaiara ordainduta, eta monasterioan ezer esan gabe! Eta bueltakoan, bildutako kaxa guztiak mugatik pasatzerakoan..., haiek komeriak! Harrapatu egin zizkidaten! (azkenean lortu nuen dena pasatzea)

Tira, esan nahi nuena zen, ez nuela askatasunik handik eta hemen-dik ibiltzeko. Eta materiala nik neuk jasotzeko arazoak nituenez, ingurukoengana jo nuela. Nire ikasle izandako asko zeuden unibertsitatean, politikan sartuta, sindikatuetan, euskal kulturaren alde lanean,... eta haiei esan nien ikusten zuten guztia niri ekartzeko. Paretatik kendu behar bazuten ere, paretatik kentzeko kontuz-kontuz eta niri ekartzeko, egunen batean balio handia izango zuela, ikertzaileak etorriko zirela horren bila. Ikasle ohie bakarrik ez. monasteriora etortzen ziren guztiei ere esaten nien niri paperak ekartzeko; eta herriko ezagunei, familia-koei... Adibidez, 1976an egin zen Erreforma Politikorako Erreferendumen garaian nire inguruko guztiak mobilizatu nituen propaganda lortzeko. Berrogei urteren ondoren gizarteak lehen aldiz izan zuen aukera botoa emateko, eta informazio asko kaleratu zuten, alde batetik eta bestetik, propaganda asko. Horiek denak bildu nahi izan nituen, eta gauza politikak lortu nituen, bai, gaur egun beste inon ez daudenak!

Gordetzeko eta biltzeko kontzientzia hori zabaltzen saiatu nintzen nire inguruan. Eta lortu nuela uste dut. Ezagun egin zen Lazkaon egiten ari ginena, eta gauzak iristen hasi ziren, Euskal Herriko txoko ezberdinetatik. Batzuek sobre batean bidaltzen zidaten zerbairen beste batzuk Lazkaora etortzen ziren bildutakoa ekartzera edo norbaiti ematen zioten niri ekartzeko... Nire laguntzailerik handiena ere halaxe hasi zen: nonbait nire berri izan zuen, ideia gustatu, eta sobreak bidaltzeari ekin zion; lehenik etxean zeuzkanak, gero ingurukoie eskatutakoak... eta azkenik berak bildutakoak bata eta bestera joanda!

Erbestean ateratakoa asko interesatzen zitzaidala esan dizuet lehen, eta bibliotekarekin hasi eta denbora gutxira "bando" bat egin nuen Ameriketara. Caracasen badira komunitate beneditar batzuk, eta horietako batean baneukan nik lagun bat. Hari eskatu nion egin zitzala gestioak Ameriketako euskal etxeetan eta erbesteratuen artean..., eta eska-

tu zitzala liburuak, aldizkariak, panfletoak..., Ameriketako euskaldunek produzitutako edozer. Eta Lazkaora bidaltzeko.

Erantzuna, benetan ona izan zen. Bai Ameriketara, eta baita hemen ere. Denborarekin, gainera alderdi politikoetan, sindikatuetan eta beste hainbat erakundeetan partaide izan zirenen *paperak* jasotzen hasi nintzen. Etortzen ziren eta esaten zidaten: “Juan Jose, paper hauek dauzkat etxean, alderdian edo sindikatuan edo dena delakoan ibili nintzen garaikoak, aktak, eskutitzak..., ez ditut behar, eta beharbada interesgarriak dira zuretzat, nahi dituzu?” “Noski baietz, ekarri niri dena!” Esaten nien. Batzuek, gainera, erdi ezkutuan ekartzen zizkidaten gauzak, poliziaren beldurrez. Badakit batek baino gehiagok gauetan hobeto egin zuela lo niri dena eman eta gero.

Horrela hasi nintzen osatzen nire “artxibo” handia. Lazkaoko Beneditarren Biblioteka izenarekin egin zen ezaguna, baina biblioteka tradizional bat baino zerbait gehiago zen, ikusi duzuen bezala. Momentu batetik aurrera, gainera, artxiboak iristen hasi ziren, artxibo osoak, elkarteenak, alderdi politikoenak, pertsona ezagunenak. Ebanjelioak esaten du: *Daukanari eman egingo zaio*, eta guri, ematen hasi zitzaizkigun. Erreferentziatzako leku bat izatera iritsi ginelako, konfiantzazko leku bat.

* * *

Gauzak horrela, bildu eta bildu, segituan izan nituen espazio arazoak. Eta instalazioak egokitu behar izan nituen. Gelak eta pasiloak okupatu, paretak bota... Batek esan zidan behin: “etxetik botako gaituzu!”. Baina ni, aurrera. Banekielako egiten ari nintzena beharrezkoa zela. Apalak ere lortu behar izan nituen, apal asko. Eta kaxak. Nik dirurik ez, eta handik eta hemendik ibili nintzen eskatzen (badakizue elizgizonok eskatzera ohituta gaudela...). Eta hala lortu nituen gauzak: bibliotekaren batetik erretiratutako apalak, zaborrera bota behar zituzten kaxak... denak niretzako. Orain lankide ditudanen arabera, nik baino gehiago ez omen zuen beste inork birziklatuko Euskal Herria! Beharko! Xoxik ez genuen eta! Nahikoa egiten zuten komunitatean ni bibliotekan pake-pakean utzita..., ezin nien dirurik eskatu! Materiala erosteko ere ez. Harpidetza gutxi batzuk eginak genituen, bai, baina hortik aurrera, dena musu-truk lortzen nuen. Bazekiten helburua ona zela..., eta hala ematen zizkidaten gauzak.

Eta horrela, bildutakoa txukun jarri nuen. Edo ahal izan nuen txukunen behintzat. Eta horrekin batera, liburu eta aldizkariak katalogatzen hasi nintzen. Hasieran ni bakarrik, noski. Denborarekin, handik eta hemendik lortutako diru-laguntzei esker (Eusko Jaurlaritzan, adibidez, oso ondo portatu ziren, eskerrak!), laguntzaileak izan nituen katalogatzeko. Baina hori gero izan zen, 80ko hamarkadaren bigarren erditik aurrera.

* * *

Hori baino lehen iritsi ziren lehen ikertzaileak gurera! Segituan zabaldu zen Lazkaoko beneditarrek biblioteka bat zutela, eta biblioteka horretan beste inon aurki ezin zitezkeen gauzak zeudela: erbestean eta klandestinitatean ateratakoak, liburutegi klasikoetan gordetzen ez ziren dokumentu motak... Euskal Herrian gauzak aldatzen ari ziren orduan, askatasun gehiago zegoen, euskal Unibertsitatea sortzeko bidean zen, Euskal Herriko historia garaikideari buruzko ikerketak egiten hasi ziren asko eta asko... eta gainerako biblioteka eta artxiboek oso egoera tamalgarran jarraitzen zutenez, begiak gugan jarri zituzten ikertzaileek. Eta ate joka hasi ziren. Nik garbi izan nuen hasiera-hasieratik nire lana ez zela niretzako, beneditarron komunitatearentzako ere ez. Ebanjelioak esaten du: “Kriseilurik ez da pizten lakaripean ipintzeko, argi-mutilaren gainean jartzeko baizik, etxeko guztiei argi egin diezaien”... Eta hala, nire lana gizarte osoarentzako izatea nahi nuen. Vaticano II Kontzilioak bide hori zabaldu nahi izan zuen urte batzuk lehenago, Elizaren ondarea gizarteratzeko eskatu baitzuen. Jose Migel Barandiaranek ere esan zidan behin, herriarengandik jasotakoa herriari itzuli behar zaiola, eta nik hori nahi nuen. Jasotakoa gizartearen esku jarri. Ikertzaileei ateak zabaldu.

Hala, esan bezala, lehen ikertzaileak etorri zitzaizkidan. Lehenak euskal filologiaren inguruko lanak egitera etorri ziren, jakin baitzuten guk hemen euskarazko liburu klasikoak genituela, lehen euskal aldizkariak (gerra aurrekoak, XIX. mende bukaerakoak...). Horiek, garai hartan etorri ziren gainerako ikertzaileen moduan, Unibertsitatetik zetozen, irakasleak edo ikasleak ziren, jende jantzia, kultura. Ez dakizue zenbateko poza sentitzen nuen zerbaiten bila etorri, eta bilatutako hori gure liburu, aldizkari eta paper artean aurkitu zutela esaten zidaten baita! Ez pentsa, askotan ni neu ibili nintzen eskatutakoaren ingu-

ruko ikerketa txikiak egiten ikertzaileei zer eskaini jakin ahal izateko! Bibliografia gutxi zegoen, katalogorik ez eskura... Beste garai batzuk ziren.

Gauza da lehen ikertzaile haiei esker baieztatu ahal izan nuela jasotzen nituen liburuak, aldizkariak, kartelak, pegatinak, panfletoak, lurretik jasotako papertxoak... benetan baliotsuak zirela eta ikerketak egiteko iturri paregabeak zirela. Beraiek esaten zidaten hori. Eta ni, pozik, bildutakoak benetan balio zuela ikusita. Tesiak egiteko ere balio zuen! Horrela baieztatu ahal izan nuen, bai, hasieratik. Oso ondo gogoratzen dut gurera tesia egitera etorri zen lehen ikertzailea. 1979 inguruan izango zen, emakume gazte bat (pentsa, emakume bat gure monasterioan!). Tolouseko Unibertsitateko zetorren, Tuñón de Lara zuen tesi-zuzendari, eta Gipuzkoan frankismo garaian egin ziren grebei buruz egin nahi zuen tesia. Bi urte zeramatzan hara eta hona ikerketa egiteko iturririk aurkitu gabe. Norbaitek esan zion Lazkaora etortzeko..., eta han azaldu zitzaidan. Eta nik, zer emango...? Ba, klandestinitatean eta erbestean ateratako orritxoak, aldizkariak..., hemen ezin zelako diktaduraren aurkako ezer argitaratu! Eta osatu zuen tesia, nik bildutako materialarekin, eta tribunalean zoriendu egin zuten erabilitako iturriengatik. Beste bat aipatuko dizuet. Handik urte batzuetara, unibertsitateko irakasle bat etorri zitzaidan tesia egitera. Zer, eta kartelak nahi zituen, artearen inguruko lan bat egiteko: guk bildutako karteekin osatu zuen tesi osoa! Urteetan zehar asko izan ziren tesiak egitera etorri zirenak.

Pentsatuko duzuen moduan, horrek indarra eman zidan aurrera jarraitzeko. Eta hala egin nuen, aurrera jarraitu materiala biltzen, eta bildutakoa gordetzen, eta gordetakoa antolatzen eta katalogatzen, eta hori guztia gizartearen esku jartzen. Baina, batez ere, biltzen eta gordetzen, biltzen eta gordetzen. Ondarea “salbatzen”, batek baino gehiagok esan izan didan moduan. Hori izan da beti nire obsesioa. Ez dadila ezer galdu.

* * *

Orain, egia esan, pixka bat lasaiago nago alde horretatik, pozik, gaur egun dagoeneko ez naizelako gauza hauetan ibiltzen den bakararra. Zorionez. Gainerako biblioteca, artxibo eta dokumentazio zentroak aspaldi konturatu ziren ezin zirela liburu eta aldizkari “klasikoetara” mugatu, eta bidea ireki behar ziotela beste mota bateko materialari, ikuspegia

zabaldu. Hori, “neurri batean”, lortuta dago. Eta “neurri batean” diot, oraindik ere leku askotan bigarren edo hirugarren mailakotzat hartzen dituztelako niretzat lehen mailakoak diren hainbat eta hainbat dokumentu mota. Baina, tira, denborarekin etorriko da hori ere. Gauza da, orain lehen baino gauza gehiago gordetzen dela, askoz ere gehiago; eta jakitun garela, adibidez, web orrialdeetako informazioa, mezu elektronikoak, sare sozialetan esandakoak..., gorde egin behar direla (nahiz eta oraindik ez jakin oso ondo hori dena nola gorde behar den). Alegia, kontzientzia hori zabalduta dagoela gizartean, profesionalen artean, eta herritar xume askoren artean ere bai. Eta ni, pozik nago kontzientzia horren zabalkundean (zertxobait behintzat) lagundu egin dugulako.

Pentsatzen dut hori dela nire, gure ekarpena. Materiala gordetzearen kontzientzia hori. Eta bildutako guztia, noski! Liburuak, aldizkariak, kartelak, paperak... Gauza asko eskuetan edukitzea delitu zen garaian hasi nituen bilketa lanak, gu izan ginen inguru hauetan lehenak horrelakoak modu sistematikoan biltzen, eta horregatik, beste inon gordetzen ez diren gauzak dauzkagula esan dezaket; harrotasunik gabe, baina pozik.

Gainera, azkeneko urte hauetan bereziki pozik nago, guk, beneditarrok hasitako lanak, baduelako jarraipena. Eta ez da gutxi, gaur egun erlijiosoen komunitateetan etorkizunera begira bizi den ziurgabetasuna kontuan hartuta! Duela urte batzuk fundazio bat sortu genuen, Lazkao-ko Beneditarren Fundazioa, guk egindako lanari segida eta bultzada emateko. Eta hor gabilta, beti bezala, lanean egunero. Materiala biltzen, gordetzen, eta orain oso modu berezian, antolatzen eta deskribatzen denen eskura jartzeko. Etorkizunera begira, fundazioaren egitekoa izango da bildutakoa osatzea, zabaltzea eta gizartearen esku jartzzea. Hau da, orain arte egindakoarekin jarraitzea eta garai berrietara egokitzea. Badugu egitekoa!